

40 Jahre Engagement
für die Schweizer Landschaften

40 ans d'engagement
pour les paysages suisses

Sperrfrist bis 27. Mai 2011, 14.00 Uhr

Cuntrada da l'on 2011 – Val Sinestra

Documentaziun

Val Sinestra

ün proget da la
Fundaziun svizra per la protecziun da la cuntrada (FP)

Berna, mai 2011

1 Motiv per la distincziun „Cuntrada da l'on“

Fin uossa nun exista in Svizra sün chomp naziunal ingüna distincziun chi metta la cuntrada i'l center. La Fundaziun svizra per la proteciun da la cuntrada (FP) piglia perquai l'iniziativa e lantschescha a partir dal 2011 üna *Cuntrada da l'on*. In quist connex nu stan ils motivs cuntschaints da cartas postalas i'l focus, ma i va blerant da metter i'l center las cuntradas da la Svizra main cuntschaintas, amo da scuvrir, ma eir periclitadas.

Il premi ill'otezza da 5'000 francs vain surdat ad üna portadra relevanta chi'd es activa illa *Cuntrada da l'on*. Portadra da la distincziun es la FP. Partenaris naziunals per l'on 2011 sun la Federaziun da las cooperativas Migros e l'intrapraisa Biketec AG (producent dal flyer da Huttwil BE). Per las distincziuns dals prossems ons as tschercha adüna darcheu oters paternaris regionals.

2 Böts

Cun la *Cuntrada da l'on* perseguitescha la FP ils seguaints böts:

- muossar las valuors socialas, culturalas, economicas ed ecologicas da la cuntrada cultivada;
- sensibilisar per las periclitaziuns e las pussibilitats da mantgnair la cuntrada cultivada;
- sustgnair l'ingaschamaint da la glied sül lö pro'l mantegnimaint da la cuntrada cultivada ;
- collavurar cun instituziuns sül lö (chomps pussibels: turissem, furmazium, agricultura, ambient).

Il böt principal da la distincziun es dad undrar l'ingaschamaint per mantgnair e promover las qualitats da la cuntrada e generalmaing - i'l sen d'üna prestaziun d'exaimpel - la valor da la cuntrada.

3 Criteris selectivs

La selecziun da la *Cuntrada da l'on* fa la FP in cunvegna cun organisaziuns da paternari chi sun activas illas regions da la dinstincziun in tschern. Pro quai sun decisivs ils seguaints criteris:

- muossar differents aspets da la cuntrada cultivada (fuormaziun e svilup da la cuntrada cultivada, muostas d'utilisaziun, cuntrada e biodiversità, proteciun e periclitaziun da la cuntrada cultivada, eui.);
- ingaschamaint visibel da la glied sül lö (organisaziuns, cumün, eui.) pels interess da la cuntrada cultivada;
- progets curraints per proteger o augmantar la valor da la cuntrada cultivada;
- proteciun da la cuntrada cultivada sco aspet important da la planisaziun dal territori sül lö (zonas da proteciun zavradas; ingüns puchats da fabrica sün l'intera surfatscha, construcziun dischordinada, eui);
- Character da model per otras regions sumgliaintas
Exaimpels: avertüra discreta, accessibilità pel trafic plan ed il trafic public, cultivaziun precauta ed utilisaziun precauta da structuradas existents, mantegnimaint d'edifizis existents, integraziun precauta d'edifizis novs, eui.

Illa selecziun pon gnir integrats eir territoris damanivs ad aglomeraziuns, q.v.d. novas cuntradas cultivadas.

4 Cuntrada da l'on 2011: Val Sinestra

Sco cuntrada da l'on 2011 es gnüda tschernüda la Val Sinestra in Engiadina Bassa. Il premi va als duos cumüns da Sent e Ramosch. Ils motivs da selecziun sun ils seguaints:

1. Grondas valuors da la cuntrada: La Val Sinestra muossa üna colliaziun armonica tanter la cuntrada natürala (pustüt god) e la cuntrada cultivada. Vnà ha ün purtret dal lö sviluppà cun premura d'importanza naziunala cun costas in fuorma da terrassas. La cuntrada da god orograficamaing da la vart dretta da la val e la cuntrada natürala plü o main intacta illas vals lateralas Val Laver e Val Chöglias sun impreschiunantas, quai sun eir las piramidas da terra aint in Prà San Peder. La ricchezza da plantas e pustüt d'orchideas in Val Sinestra es incumparabla. L'ustaria da muntogna Zuort cun la chapella es ün lö plain d'istorgia immez üna natüra impreschiunanta, e l'hotel da cura Val Sinestra, chi'd exista daspö passa 100 ons, ha ün scharm mistic.
2. Ingaschamaint local: Ils duos cumüns s'ingaschan per ün svilup turistic moderà in Val Sinestra, in accord cun l'agricultura, la natüra e la cuntrada. Ultra da quai inchaina la Fundaziun Vnà novas vias cul proget «Hotel da cumün decentral». Uschè dess gnir renunzchà explicitamaing da fabricar novas abitaziuns da vacanzas. L'Hotel da cumün Piz Tschütta renovà cun bun stil es ün nouv punct attractiv (turistic) a Vnà. L'access in Val Sinestra es modest ed orientà al trafic plan. Id exista üna buna colliaziun cul trafic public vers Vnà e fin pro l'hotel da cura Val Sinestra (colliaziun d'autos da posta dürant la stà).
3. Progets curraints: L'Hotel da cumün Vnà as basa sün ün concept innovativ chi ha sia basa ill'ütisaziun da quai chi'd exista fingià. Ils duos cumüns da Sent e Ramosch sun ultra da quai rapreschantats i'l cussagl da fundaziun da la Fundaziun Pro Terra Engiadina (PTE) chi ha il böt da mantgnair e promover la cuntrada natürala e cultivada multifaria in Engiadina Bassa cun tuot sias fassetas. La PTE s'inclegia sco plattafuorma pel spazi natüral e cultural da l'Engiadina Bassa e Samignun, coordinescha agens progets e sustegna eir progets da terzs. Il proget «Insunter», chi'd es gnü coninizià da la FP ed ha per mera da promover üna protecziun integrala da la cuntrada ed ün turissem ecologic sco eir üna megladra coordinaziun dals progets existents, es eir important per la regiun da Sent-Ramosch-Vnà. Ün ulteriur proget regional es il stüdi da pilot, chi cumainza dal 2011, davart las contribuziuns per la qualità da las cuntradas da l'Uffizi federal d'agricultura in connex cun l'ulteriur svilup dals pajamaints directs. Sco resultat da l'ingaschamaint da differentas organisaziuns per la protecziun da l'ambiant illa regiun sun fingià gnüdas realisadas numerusas activitats voluntarias da classas e firmas a favur da la natüra e cuntrada.
4. Character da model: La conscienza dals cumüns d'avair cun la Val Sinestra üna perla degna da gnir mantgnüda sün lur territori, es la clav per lur intenziun da sviluppar in quista val ün turissem equilibrà, ecologic e cumpatibel cun la cuntrada. L'iniziativa locala pel Hotel da cumün Vnà ed ils numerus progets da partenadi sun medemmaing remarchabels.

5 Partenaris regionals ed act festiv

Partenaris regionals sun la Viafier retica e Tourismus Engadin Scuol Samnaun Val Müstair AG (TESSVM). Ils duos cumüns da Sent e Ramosch stan davu la distincziun e s'ingaschan cun aignas prestaziuns. La TESSVM AG spordscha ultra da quai minch'eivna ün'excursiun illa Val Sinestra.

Il premi vain surdat als 27 mai 2011 in occasiun d'üna festa sül lö.

Ün excurs tras la Val Sinestra

Evenimaints dal spazi natüral

La Val Sinestra d'eira da plü bod cuntschainta per sias fontanas mineralas chi gnivan dovradas per far bogns e curas da baiver aua. Il nom deriva dal latin *sinister* (schneider) ed indicha, vis da Sent davent, la vart da la val a schneider da l'Engiadina Bassa.

La Val Sinestra maina tanter ils cumüns da Sent e Ramosch in direcziun dal nordvest sü vers il Pass dal Fenga (2605 m s.m.) chi va lura ad Ischgl in Tirol. L'aua sulvadi, la Brancla, fluischa tras la val, sorta pro la ruina dal Chastè da Tschanüff our d'una chavorgia crappusa illa val da l'En e sbocca lura bain svelto aint in l'En. La part davant da la Val Sinestra es fin pro las fontanas mineralas sper l'hotel da cura üna val d'erosiun cun spuondas cuvernadas cun bier god, stipas e per part greivamaing accessiblas. La part davo, davent dal bain Zuort e pro'ls prümarans da Prà San Peder e Griosch, dvainta la cuntrada plü averta. God, prada e pas-chüra as müdan giò. Accessibla es la val davent dals cumüns Ramosch e Sent. La Brancla fuorma il cunfin natüral tanter ils duos cumüns. La Val Sinestra es üna cuntrada d'importanza naziunala (Inventar federal da las cuntradas e dals monumaints natürels d'importanza naziunala, oget IFC «Piz Arina»).

Flora

Illa Val Sinestra dà quai üna varietà incredibla da las spezchas fin sü sün 2000 m s.m. cun indombrablas orchideas, sco per exaimpel l'orchidea verda o la muos-charella. L'anemona sulfurica, la pantofla dal Segner e la machöa sun ulteriuras fluors müravgliusas. Il cuntegn derasà da l'ardschiglia dal plattai da s-chaglia ed il clima fich amabel promouvan il cresch abundant dal god e favuriseschan üna creschentscha da plantas multifarias sün la prada e la pas-chüra da las alps.

Hotel da cura Val Sinestra

Apparaintamaing han scuvert las abitantas ed ils abitants da l'Engiadina la forza curativa da las fontanas in Sinestra avant passa 1000 ons. Ellas gnivan nomnadas «aua forta», fontanas fermas. Amo l'on 1876 d'eira installà suot tschêl avert ün s-chaf chi serviva sco bagnera. L'aua minerala gniva s-chodada da quels ons cun craps chi gnivan s-chodats aint il fö. La fin dal 19-avel tschientiner es gnüda fabbrichada üna chasetta per far bogns da cura e curas da baiver aua. Davo la construcziun da la via da Sent illa Val Sinestra intuorn l'on 1906 es gnüda fabbrichada tanter 1909 e 1912 la chasa da cura sco stabilimaint pussant sün spelm stip. Ils giasts nu gnivan be pervi da las fontanas curativas, ma eir pervi da la quietezza illa val, dals gods, da la flora e da l'aua sulvadi schuschurant. L'hotel ha passantà i'l decuors dals ons temps da prosperità, ma eir crisas. Fin dal 1972 es gnüda manada la gestiun da cura, quella ha pers però vieplü s'importanza. L'aua cuorra hoz sainza gnir ütli-sada aint in l'aua. Sedimaint d'ocar cotschen viv sün la crappa regorda amo a seis cuntegn mineral. Daspö l'on 1978 es l'hotel avert per gronda part d'ürant la stà e l'inviern e spord-scha ün'atmosfera speciala in ün ambiaint unic.

Bain da Zuort

Il bain Zuort (1711 m s.m.) es situà ourasom las vals lateralas Val Laver e Val Chöglias. Davovart truna la piramida dal Piz Tschütta (3258 m s.m.). Il clima amabel ha pussibilità da temp vegl da cultivar sejal e glin. Il dirigent e cumponist ollandais Willem Mengelberg ha eir el dat la taimpra al cumün da Zuort cun far fabbrichar i'ls ons 20 dal 20-avel tschientiner ün chalet ed üna chapella sün seis agen terrain. Il fuond es gnü cultivà fin hoz d'una famiglia fittadina. Il bain da Zuort cumpiglia eir hoz amo üna pitschna pauraia, la chasa d'abitar dal cumponist e directur da musica dr. W. Mengelberg barmör, üna chapella remarquabla sco eir l'ustaria da muntogna.

Piramidas da terra

Ün'attracziun impreschiunanta da la val sun las piramidas da terra suot il Prà San Peder chi s'adozan sco tuors cun ün bloc da crap sül piz. Daspö tschientiners stan quistas piramidas natüralas franc e ferm illa cuntrada natürala. Quistas fuormaziuns s'han sviluppadas d'erosiuns da blers millennis our dal material da morenas.

Griosch

Griosch es gnü manzunà fingià l'on 1400 e d'eira abità quella jada d'ürant tuot l'on. Il nom dal fuond Sur Muglin sper l'aua fa attent chi daiva qua üna jada ün muglin e cha la glieud cultivaiva per consequenza gran. L'inviern da lavinas 1951 sun gnüts desdrüts numerus prümarans e refabrichats aint in Prà San Peder. Ils prümarans vegnan dovrats hoz pustüt per far vacanzas o d'ürant la chatscha. Pairs indigens cultivan la prada e pas-chüra dals contuorns.

Prà San Peder

Al pè dal Piz Tschütta stan ils prümarans da Prà San Peder. Il fain gniva deposità qua per gronda part aint ils prümarans pervi dals transports stantus. Avant cha l'inviern cumainza gniva'l lura pavlà al muvel o manà cun schliousas da lain our in cumün. Hoz vegnan ils edificis amo dovrats per part da l'agricultura o sco chamonnas da chatscha.

Funtanas

Meier, Joe (2006). Das Engadin. Ein botanisches Schatzkästlein. In: Allegra nr. 5/2006.
Meier, Joe (2010). Val Sinestra. Das düstere Tal. In: Mitteilungsheft der AGEO nr. 4/2010.
Nussberger, Gustav (1900). Die kohlenensäurereichen, alkalisch-muriatischen Eisen-Arsen-Quellen der Val Sinestra bei Sent im Unterengadin, Svizra. Cuaira.

Homepages

www.sinestra.ch/duits/index-d.html

www.sent-online.ch